

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Симеон Асенов, УНСС, катедра „Политология”,
професионално направление 3.3 „Политически науки“,

член на научно жури формирано със заповед № РД-38-474/24.07.2024 г.
на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски”,

за дисертационния труд на **Адриана Антонова Тонева**

на тема:

**„Евроскептичният популизъм на радикално десните партии в България
и Германия в периода 2005-2022 г.“,**

за присъждане на образователната и научна степен
„доктор по политология” в професионално направление
3.3 „Политически науки“ (Европеистика – Политологични изследвания на ЕС).

1. Актуалност и обща характеристика на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд има висока степен на актуалност предвид формирането, възхода и все по-нарастващото обществено влияние и политическо представителство на радикално десни партии в партийните системи и демократичните институции на редица държави от Европейския съюз. Получените резултати от наскоро проведените избори за национални представители на държавите-членки в Европейския парламент и предсрочните парламентарни избори във Франция дават достатъчно аргументи за изследване на нарастващия евроскептицизъм, чиито основен изразител са партиите от радикалната популистка десница. Тази тенденция се прояви още по-силно в последвалите парламентарни избори в Австрия и в някои провинции на Германия, където тези партии спечелиха първото място и възможността да управляват. Устойчиво е тяхното политическо представителство и в страните от Източна Европа, вкл. и в България. Изборът на докторанта да изследва и сравни евроскептичния популизъм на радикално десните партии в България и Германия, за един съвременен и изпълнен със силна политическа динамика и кризи с различен характер период, е напълно оправдан и добре обоснован. Доколкото ми е известно сравнително изследване с такъв предмет се прави за първи път у

нас, което допълнително засилва неговата актуалност сред съвременните български политологични изследвания.

Дисертационен труд е структуриран в увод, четири глави, заключение и библиография. Общият обем на ръкописа е 220 страници, от които 192 страници авторски текст и 27 страници списък с използваните информационни източници. В увода са формулирани точно задължителните за дисертационно изследване носещи елементи – обект, предмет, цел, задачи, хипотези, методология, структура и ограничения на работата. Основният изследователски въпрос на разработката е ясно поставен: да се установи дали евроскептицизмът е същностна или опортюнистична характеристика на радикално дясното в България и Германия (с.6)? Целта на изследването е да се „разкрият спецификите на евроскептичния популизъм на радикално десните партии“(с.8). Върху така зададената отправна изследователска линия са формулирани две работни хипотези на изследването: 1) „...на радикално десните партии в България е присъщо популистко опортюнистично отношение към ЕС“, т.е. в този случай евроскептицизмът е опортюнистичен; и 2) допуска се, че „...при радикално дясната партия „Алтернатива за Германия“ евроскептицизмът е същностен“.

Първа глава полага теоретичната основа на изследването чрез изясняване и дефиниране на основните понятия за последващия анализ: „популизъм“ „евроскептицизм“ и „радикално дясна партия“. Тяхното теоретично представяне, анализ и адаптиране за целите на дисертацията има ключово значение за постигането на поставената цел и свързаните с нея изследователски задачи. В това отношение докторант Тонева още тук постига обогатяване на водещи концепции и дефиниции в политическата наука, чрез внасяне на собствено разбиране и поглед върху тяхното съдържание, съобразно поставените цели на своя изследователски предмет. Важно и необходимо е направеното разграничение между редица често пъти недобросъвестно употребявани етикети при част от десните партии – традиционна, системна, радикална, екстремна, крайна, популистка, или между десен популизъм и десен екстремизъм. Съществено значение има изборът на подход за изследване на популизма (възприета е концепцията за плитка идеология на К. Муде и Р. Калтвасер) и формулиране на собствена работна дефиниция за него с оглед предмета на дисертацията (с.22). Изведен е и емпиричен модел за изследване и типологизиране на другото ключово понятие – това за евроскептицизма, допълнен с

релевантни индикатори за неговата оценка, базиран върху концепцията на П. Тагарт и А. Щербяк за „мек“ и „твърд“ евроскептицизъм (с.37).

Втора глава изяснява възникването, основните идейни и програмни позиции на пет партии представители на радикално дясното в България – Атака, ВМРО, НФСБ, Воля, и процеса на първоначалното формиране на партия „Възраждане“, за периода 2005-2019 г. Чрез качествен контент анализ въз основа на изведените индикатори за твърд и мек евроскептицизъм е проведено емпирично изследване на предизборните програми на тези партии при парламентарните и изборите за Европейски парламент у нас. Чрез него се проследява динамиката в евроскептицизма на анализиранияте партии с цел да се установи доколко той е опортюнистичен и са направени собствени изводи.

Третата глава е посветена на радикално дясното в Германия на примера на партия „Алтернатива за Германия“ (АзГ). Задълбочено е изяснен въпросът с особения режим и чувствителност на германското общество към крайно дясното, трудното формиране на такива партии, причините за успешното образуване на АзГ с нейната трансформация и последващо радикализиране и позициониране в крайно дясното пространство. Впоследствие емпиричният изследователски модел е приложен и тук, спрямо тази партия, като са обосновани и обобщени спецификите на проявите и характера на нейния евроскептицизъм.

Четвърта глава се фокусира върху изследване на евроскептицизма по време на кризите с пандемията Ковид-19 и започналата война в Украйна. Тези две кризи имат силно изразено и подхранващо влияние върху десния популизъм. Поради това напълно основателно докторантът обособява самостоятелно тази глава и период (2020-2022) от своето изследване. Аргументирано, чрез задълбочен качествен контент анализ на техните предизборни програми, послания и медийни публикации се доказва опортюнистичния характер на евроскептицизма на изследваните шест радикално десни популистски партии, чрез силните различия и промените в тяхното отношение и позиции (т.нар. „осцилиране“) по отношение на тези две кризи. В тази част на изследването по обясними причини много задълбочено е включена и партия „Възраждане“ в анализа на българския случай.

В заключението са направени изводи и обобщения в отговор на двете работни хипотези на изследването. Извършеният анализ доказва, че първата хипотеза се потвърждава, докато втората се отхвърля, т.е. за крайно дясната партия АзГ също е

присъщо опортюнистично популистко отношение към Европейския съюз (с.190). Основен аргумент и доказателство за тази оценка е, че евроскептичните позиции и при шестте изследвани партии се променят в зависимост от политическата ситуация и затова те могат да се характеризират като опортюнистични. Обобщаващият извод на изследването е, че опортюнистичният евроскептицизъм е динамична, силно променлива и удобно позиционираща характеристика за радикално десните партии в различни ситуации, а не тяхна същностна (изначално присъща и неизменна) характеристика.

2. Оценка на научните резултати и научните приноси

Представената за обсъждане дисертация е цялостен, завършен текст който има качествата на задълбочено политологично изследване на актуален проблем за политическата наука. Изложението е информационно наситено, с логически обвързано съдържание, което последователно постига зададените изследователски цели и задачи. Резултатите от извършения анализ са проследими и доказани в направените изводи и обобщения. Дисертационният труд отразява собствените изследователски усилия на автора. Не намирам недобросъвестно използване на друго авторство, чужди тези, научни резултати или цитиране.

Общата ми научна оценка е, че представената дисертация е много добре разработена предвид зададените в увода изследователски задачи и постигнатия краен научен резултат. Обобщено, бих посочил за постигнати следните научни резултати.

- Направен е сполучлив избор на точна и приложима методология, с привличане на подходяща теоретична и широка емпирична база за авторския анализ по предмета на изследването.
- Извършен е задълбочен анализ на теории, подходи и концепции на съвременни чужди автори за изследване и типологизиране на понятията популизъм и евроскептицизъм, въз основа на които те са изведени и приложени работна дефиниция за политическия популизъм и емпиричен модел за изследване на динамиката на евроскептичните нагласи на партиите.
- Проведени са четири емпирични изследвания в различни части дисертационното изследване, чрез които се доказва опортюнистичния характер на евроскептицизма на изследваните шест радикално десни популистки партии в България и Германия.

Идентифицирани и анализирани са силните различия и промените в тяхното отношение и позиции спрямо ЕС и неговите общи политики по време на две дълбоки и различни по характер за европейския континент кризи.

- Направен е сравнителен анализ на специфичните характеристики на българските радикално десни популистски партии в техните предизборни програми и послания по отношение на ЕС и евроинтеграционния процес на страната при различни политически условия и ситуации за изследвания период (2005-2022).

Изхождайки от съдържанието на дисертацията приемам направената от автора самооценка на приносите с.20 от автореферата. Считам, че те са коректно формулирани и имат своите конкретни основания и съдържателно покритие в текста на представеното за публична защита дисертационно изследване.

3. Оценка на автореферата и научните публикации

Изготвеният и представен автореферат е в обем 28 страници. Той последователно и вярно отразява съдържанието на дисертацията. Направени са 5 публикации по темата на дисертацията, което надхвърля изискванията и свидетелства за задълбочен интерес към изследвания проблем. Публикувани са в сериозни научни издания, което придава допълнителен щрих на отговорност на автора да представи своята изследователска работа пред по-широк кръг читатели. Наред с това следва да се отбележи и научната автобиография на докторант Тонева, която свидетелства за проведени специализации, изследователска активност и други дейности в немски университети и политически институции, което безспорно е дало своето плодотворно влияние и в процеса на работата върху дисертационното изследване.

4. Бележки и препоръки

По стечение на обстоятелствата имах възможност да се запозная с първоначалния вариант на настоящата дисертацията представена за предварително вътрешно обсъждане и тогава направих редица бележки и коментари по текста. Констатирам, че докторантът е взел под внимание направените от мен бележки и препоръки, както и на други участници във вътрешното обсъждане, в резултат на което дисертацията е подобрена и обогатена в

качествено и съдържателно отношение. Към всеки научен труд могат да бъдат поставени въпроси и бележки от различни позиции и съображения. В случая авторът проявява допълнителна взискателност към себе си поставяйки някои дискуссионни въпроса за бъдещи изследвания, които биха уплътнили научния анализ на сложния и динамичен феномен на съвременните радикално десни популистки партии.

Препоръчвам дисертацията да се подготви и публикува като монографично изследване за да достигне до различен кръг читатели. Намирам, че тя съдържа концептуална основа и богат емпиричен материал които могат да се използват за бъдещи изследвания.

5. Заключение

На основание посоченото до тук в становището и предвид изпълнението на законовите разпоредби на чл. 6 от ЗРАСРБ, чл. 27, ал. 1 от Правилника за неговото прилагане, изразявам своята *категорична убеденост и подкрепа „за“ присъждане на образователната и научна степен „доктор по политология“ на Адриана Тонева*, за разработения от нея дисертационен труд на тема: „Евроскептичният популизъм на радикално десните партии в България и Германия в периода 2005-2022 година“.

София, 22.10.2024 г.

доц. д-р Симеон Асенов